

Com es va divulgar la normativa gramatical fabriana en els manuals del Principat fins al 1939

ESTER PRAT I ALSINA i XAVIER ROFES MOLINER
Oficina de Gramàtica
Institut d'Estudis Catalans

1. LA PRIMERA DIVULGACIÓ DE LA NORMATIVA GRAMATICAL FABRIANA

La normativa gramatical fabriana al Principat de Catalunya comença a difondre's durant les dues dècades entre la publicació de la primera edició de Fabra (1918/1933) i el final de la Guerra Civil amb cursos, conferències, articles de premsa, programes de ràdio i manuals. El protagonisme de Pompeu Fabra és evident i en el cas dels manuals o bé n'és l'autor o el revisor, o bé els autors són col·laboradors seus.

Centrem l'estudi en els manuals per raons materials i per la difusió i la influència que tingueren. No analitzem els articles de premsa, les conferències o els programes radiofònics.¹ També n'excloem els cursos, reportats per alumnes i publicats anys més tard (Fabra, 1968, 1971 i 1988). Així mateix, ens cenyim al Principat de Catalunya per evitar els efectes de l'adaptació de la normativa fabriana a les grans varietats territorials.

Ultra per les vicissituds polítiques i socials, la divulgació de la normativa gramatical fabriana està marcada per una codificació normativa incompleta fins a Fabra (1932*a*) i en revisió fins a la setena edició de Fabra (1918/1933) (Pérez

1. En general, els articles de premsa estan dispersos, tret de part de les Converses de Fabra i de les Consultes de Calveras (Fabra, 1924; Calveras, 1933). Pel que fa a les conferències, solen ser més programàtiques i no centrades en la normativa gramatical, moltes només reportades per la premsa i tan sols una petita part recollides en volum (Fabra, 1932*b*). Finalment, dels programes de ràdio sembla que només es recolliren en llibre les «Converses del "Miliu"» de Ràdio Barcelona o les lliçons d'Antoni Virgili a Ràdio Lleida (Balot, 1934-1936; Virgili, 1936).

Saldanya, Rigau i Solà, 2009).² A diferència de l'ortografia,³ Fabra és qui redacta els primers manuals gramaticals —el *Curs mitjà*, els de Barcino, l'*Abrégué* i el *Compendio*—⁴ i no és fins vora els anys trenta que el relleven en aquesta tasca altres autors.⁵

El fet que la normativa estigui en procés de compleció i revisió té efectes sobretot en els manuals publicats fins al 1933, que en casos concrets presenten solucions discrepants amb les de l'edició definitiva de Fabra (1918/1933). Així, per exemple, hi ha aspectes que desapareixen en les darreres edicions d'aquesta obra —com la combinació pronominal de *ho* amb *hi*, els arcaics *qual* interrogatiu o *detràs* preposició, o bé les interrogatives indirectes amb *el que*—, o que s'hi incorporen —com l'ús de la forma pronominal *en* en comptes de *n'* entre un pronom acabat en *s* i un mot començat per vocal o *h*. Però també varia, de les primeres edicions a les darreres, el tractament que es fa de qüestions com l'ús de la forma *l'* de l'article femení davant *i* o *u* àtones o bé la preposició d'enllaç *de* entre un quantitatiu i el nom quantificat.

2. ANÀLISI DELS MANUALS DE GRAMÀTICA

Els manuals analitzats són quinze: els cinc de Fabra de la nota 4,⁶ Marvà (1927-1930, 1932, 1934),⁷ Vallès (1931), Folch (1931/1932), Jordana (1933), Montsià (1934), Sabater (1934), Gelabert (1934/1936) i Miracle (1938).⁸ Són majoritàriament de caràcter pedagògic, s'orienten a l'aprenentatge de l'escriptura i la lectura, i tenen una extensió i un grau d'exhaustivitat desiguals.⁹ Una part es reediten dins del

2. S'hi pot afegir un altre factor: les diferències entre els textos normatius, com ara en la qualificació normativa de la diftongació en mots com *acció*, *gràcia* o *societat* (cf. Fabra, 1917, p. 53-54, i 1933, p. 18), o l'absència de *vostè* en Fabra (1933, p. 40) enfront de Fabra (1917, p. 435*b*, i 1932*a*, p. 1746*b*).

3. La normativa ortogràfica va estar sotmesa a un període de revisió molt més breu (de les *Normes* del 1913 al *Diccionari ortogràfic* del 1917) i tingué una contestació que no va tenir la normativa gramatical. D'altra banda, si tant hagués calgut s'haurien pogut adaptar Rovira i Virgili (1916) o Vallès (1915). A més, les restriccions polítiques i legals imposades també expliquen l'escassetat de manuals basats en la normativa de l'IEC durant el Directori militar.

4. Fabra (1918/1935, 1925*b*, 1926, 1928 i 1929).

5. El primer manual no redactat per Fabra és Marvà (1927-1930), sense comptar Civera (1923), centrat en l'ortografia tot i catorze pàgines d'aspectes gramaticals. El 1930 també cessa la publicació de les *Converses* de Fabra a *La Publicitat*.

6. Analitzem l'*Abrégué* i el *Compendio*, perquè són obra de Fabra, però no altres textos de fora del Principat per a no catalanoparlants (Giannini, 1921; Pastre, 1925; Huber, 1929; Crowley, 1936).

7. Tot i els paral·lelismes, no els tractem com a reedicions de la primera.

8. Excloem de l'estudi manuals elementals no centrats en la normativa gramatical (Galí, 1931/1934; Gelabert, 1931; Marvà, 1933) o primordialment ortogràfics (Albert, 1934).

9. Per exemple, Fabra (1926) aborda monogràficament la conjugació verbal, Fabra (1925*b*) i Folch (1932) toquen una llista breu de qüestions o Sabater (1934) té una extensió molt limitada.

període d'estudi (Fabra, 1918/1935; Gelabert, 1934/1936) o fora (Marvà, 1934; Jordana, 1933; Montsià, 1934; Miracle, 1938) o bé en tots dos períodes (Fabra, 1925*b* i 1926; Marvà, 1927-1930; Folch, 1931/1932): aquí no hem tingut en compte les reedicions posteriors al 1939. Tret dels manuals populars de Fabra i Marvà a Barcino, citem per la darrera edició dins l'etapa estudiada. Sense arribar a acarar totes les variants textuais de cada edició, hem fet comprovacions per veure si les reedicions de l'època s'actualitzen d'acord amb la normativa. També hem intentat resseguir possibles influències de les primeres fonts en les següents.

3. EL TRACTAMENT DEL SISTEMA DE PRESCRIPCIONS

L'estudi se centra en la manera com aquests manuals difonen la normativa gramatical, amb quins criteris ho fan i com els apliquen, i mira d'establir —més qualitativament que no pas quantitativament— amb quin grau de precisió i fidelitat fan aquesta divulgació assumint que l'operació que duen a terme implica una simplificació i una reducció de la normativa.¹⁰ Parteix de la classificació del sistema de prescripcions fabrià —encara que pròpiament Fabra no arribés a sistematitzar-les— proposada per Bonet (1991, p. 91-107) i adoptada per Pérez Saldanya, Rigau i Solà (2009, p. 73-83), i analitza com es transforma el sistema i es reformula la prescripció. D'acord amb una versió simplificada d'aquesta classificació, el sistema de prescripcions pot presentar una única solució vàlida —a vegades contraposada a una altra solució qualificada com a invàlida— o bé pot donar opcionalitat entre solucions dobles igualment vàlides (solució doble pura), amb preferència de l'una sobre l'altra (solució doble aparent) o en què la vàlidesa d'una de les dues depèn d'alguna variable bàsicament referent al seu caràcter dialectal, arcaic, escrit o parlat, literari o familiar (solució doble condicionada). Exemplifiquem els diferents tipus de solucions amb casos que no experimenten canvis normatius al llarg del període i agrupem en un darrer apartat els casos afectats per aquests canvis.

10. Els pròlegs d'algunes de les obres manifesten la voluntat simplificadora, però no parlen del procediment aplicat: «[s] han publicat, és cert, diferents gramàtiques i manuals, però unes i altres pequen del defecte d'ésser massa extensos o excessivament complicats» (Folch, 1932, p. 4); «[m]ancava una obra destinada al públic que no necessita una especificació, sinó una condensació, és a dir: de tenir en poc espai, d'una manera clara, totes les regles i observacions que cal conèixer per a emprar correctament el nostre idioma» (Montsià, 1934, p. 6).

3.1. *Les solucions úniques*

La gramàtica normativa dona en certs casos una única solució vàlida perquè o no hi concorren altres solucions o no les explicita o indica que no són vàlides. Els manuals mantenen la solució única i la condemna de la solució concurrent, condemna que a vegades no és de Fabra (1933) sinó d'una altra font, sia normativa —com les formes de la conjugació II no velaritzades (Fabra en diu «pures») en lloc de les velaritzades (*movés* per *mogués*) i viceversa (*sapigut* per *sabut*) (Fabra, 1917, p. 53)—¹¹ sia no normativa —com el participi *sigut* (Fabra, 1926, p. 36).¹²

3.2. *Les solucions dobles pures*

No sovinteja que la normativa doni dues solucions en alternança lliure.¹³ Part dels manuals no les vehiculen, però si ho fan hi solen conservar l'opcionalitat, com amb la llibertat posicional dels possessius tòncics respecte al nom¹⁴ o l'alternança lliure entre els radicals en *-ix-* i *-squ-* en el passat, el subjuntiu i l'imperatiu de *créixer*, *merèixer* i *néixer* (Fabra, 1933, p. 57 i 88-89).¹⁵

3.3. *Les solucions dobles aparents*

En les solucions dobles aparents, la normativa prioritza una de les opcions directament —donant-la com a preferible—, indirectament —donant la secundària com a admissible, tolerable o menys recomanable—, o bé combinadament. A més, es pot prioritzar una opció si l'altra està condicionada (vegeu el § 3.4).

11. Formes proscrietes per Fabra (1926, pàssim) i altres autors (Folch, 1932, p. 50-51; Montsià, 1934, p. 80-81; Miracle, 1938, p. 161-163).

12. Forma proscrieta per Marvà (1932, p. 84; 1934, p. 128) malgrat Fabra (1932a, p. 778b).

13. A vegades dues opcions aparenten la mateixa validesa normativa; però, tanmateix, una de les dues no és a les llistes generals o es marca com a acceptable. És el cas de la forma *'s* dels pronoms febles de primera i segona persones del plural darrere, respectivament, de les mateixes persones de l'imperatiu (Fabra, 1933, p. 43, 46 i 48): no és a l'esquema general de formes pronominals (Fabra, 1933, p. 43) i es marca com a admissible (Fabra, 1933, p. 46 i 48). Altres vegades el que semblen dues opcions que alternen lliurement no és més que una alternança condicionada, com la concordança del participi passat d'un temps compost i el complement directe: si d'entrada la concordança és lliure —«el participi passat pot concordar amb el dit complement o romandre invariable»—, tot seguit s'especifica que és «recomanable (si no obligatori)» fer-la amb els pronoms d'acusatiu de tercera persona i és preferible no fer-la en la resta de casos (Fabra, 1933, p. 95-96).

14. Fabra (1928, p. 35), Jordana (1933, p. 56-57), Gelabert (1936, p. 67), Miracle (1938, p. 105).

15. En tots els manuals amb la flexió d'algun dels tres verbs (Fabra, 1926, p. 28; 1928, p. 67 i 69; 1929, p. 67 i 69; Marvà, 1934, p. 129-130; Montsià, 1934, p. 84; Gelabert, 1936, p. 123; Miracle, 1938, p. 137).

Quan el text normatiu prioritza una opció enfront d'una altra que no està condicionada, els manuals solen convertir-la en solució única obviant o fins i tot condemnant la secundària, com amb la pronunciació del diftong *ou* àton —en què la normativa no concreta les opcions secundàries: «les diferents pronunciacions que rep»— o amb la forma del pronom d'acusatiu femení singular *la* davant *i* o *u* àtones (Fabra, 1933, p. 18, 43-47 i 49-50, respectivament).¹⁶

3.4. *Les solucions dobles condicionades*

Sovint l'alternança de solucions es regeix per paràmetres de variació (geogràfica, cronològica o de registre) o gramaticals. Si la variable condiona una de les opcions, a la pràctica en restringeix l'ús i llavors la normativa sol prioritzar l'opció no marcada, sobretot quan l'altra pertany al llenguatge parlat o l'estil col·loquial.

Les opcions simplement marcades com a dialectals, arcaïques o del llenguatge familiar —com els possessius tòncics femenins en *-u-* (*meua*, etc.), la realització de la nasal final en el plural de paroxítons (*hòmens*, etc.) o els femenins analògics d'adjectius en *ant* i *ent* (*amarganta*, etc.), respectivament (Fabra, 1933, p. 56, 32 i 37)— no es traslladen als manuals, que donen l'altra solució com a única.¹⁷ Però si apareixen vinculades a la llengua literària o escrita, les poden equiparar amb la solució no marcada, com el pronom indefinit *quelcom* o el plural en *s* dels masculins en *sc*, *st* i *xt* (Fabra, 1933, p. 69, 65).¹⁸ Quan les solucions del llenguatge parlat alternen amb altres solucions prioritzades, els manuals també opten per aquestes darreres i silencien les primeres o fins i tot les proscriuen, com ocorre amb *n'hi* o *bastanta* en favor de *li'n* o *bastant* (Fabra, 1933, p. 55 i 65).¹⁹

16. Fabra (1925*b*, p. 32) i Gelabert (1936, p. 128) mantenen la doble solució *la/l'*. La resta de manuals de Fabra opten per ometre *l'* (Fabra, 1928, p. 49; 1929, p. 48), però altres autors s'extralimiten exclouint *l'* (Marvà, 1927-1930, III, p. 38; 1932, p. 122; 1934, p. 183; Sabater, 1934, p. 38) i *ou* [uw] (Marvà, 1927-1930, v. 19; 1932, p. 303; 1934, p. 408), o es desvien de la normativa: «tan correcte és *l'hi* com *la hi*» (Folch, 1932, p. 45); «el diftong *ou*, amb *o* feble, [...] és pronunciat dins el català central fent sentir una *o* tancada, o bé una *o* especial tendint a *a*» (Vallès, 1931, p. 21).

17. Tan sols Vallès (1931, p. 75) consigna els femenins en *-u-*.

18. Entre els que tracten els pronoms indefinits, tan sols Sabater (1934, p. 42) omet *quelcom*. Potser pels matisos de Fabra (1933) —«encara avui usats prou sovint»— són pocs els que admeten aquests plurals en *s* (Fabra, 1935, p. 80; 1928, p. 30; 1929, p. 28; Marvà, 1934, p. 150; Montsià, 1934, p. 45; Miracle, 1938, p. 87), malgrat Fabra (1932*a*, p. xiii): «admeten, al costat del plural en *-scs*, *-sts* i *-xts*, un plural en *-scos*, *-stos* i *-xtos*».

19. Algun manual manté *bastanta* (Vallès, 1931, p. 76; Gelabert, 1936, p. 70) i altres com els de Fabra ometen *n'hi* i *bastanta* —si bé Fabra (1928, p. 48) manté *n'hi*—, però hi ha autors que van més enllà i proscriuen *bastanta* (Jordana, 1933, p. 61; Sabater, 1934, p. 34) o *n'hi* i *bastanta* (Marvà, 1927-1930, III, p. 55 i II, p. 23; 1932, p. 129 i 110; 1934, p. 201 i 173; Miracle, 1938, p. 189 i 111).

Quan l'alternança depèn de raons gramaticals, els manuals la reproduïen amb els usos específics de cada opció. En uns casos les opcions estan en distribució complementària, com en els relatius *qui* i *què* forts o *el qui* i *el que* en les relatives semillieres segons si el referent és o no és humà (Fabra, 1933, p. 59 i 62).²⁰ En altres casos les dues opcions concorren en uns mateixos contextos, encara que l'una no cobreix tots els usos de l'altra, com el possessiu *llur*, que pot alternar amb *seu* tan sols si es refereix a més d'un posseïdor (Fabra, 1933, p. 57).²¹

3.5. *Algunes operacions més enllà del sistema de prescripcions*

No totes les diferències entre els manuals i la normativa provenen de simplificar el sistema de prescripcions sinó d'altres accions, principalment:

a) Reduir dràsticament la casuística o prescindir-ne, com quan es proscriu indiscriminadament el complement directe preposicional.²²

b) Completar buits normatius orientant en aspectes desatesos per la normativa, com proscriure el futur i el condicional de probabilitat (Jordana, 1933, p. 26).²³

c) En el cas dels manuals de Fabra, assajar propostes que finalment no incorporarà a la normativa, com el relatiu neutre *el què* (Fabra, 1925*b*, p. 45; 1929, p. 50-51).²⁴

3.6. *Desviacions propiciades per canvis normatius*

Part de les desviacions dels manuals respecte a Fabra (1933) són per diferències entre fonts normatives o per innovacions normatives, com s'ha dit en el § 1. Entre els punts modificats (no suprimits o afegits), es pot establir la casuística següent:

a) Solucions úniques que abans eren dobles pures, en algun cas ho han esdevingut després de Fabra (1933), com en el femení de *tranquil*.²⁵

20. Sabater (1934, p. 46) se'n desvia en tant que no exclou l'ús de *què* amb humans: «[q]uan es refereix a una persona és millor posar *qui*: *L'home de qui parles...*».

21. Si *llur* és arcaic i no té prioritat normativa tot i ser específic per a més d'un posseïdor, és preferent per a Marvà (1927-1930, II, p. 18; 1932, p. 108; 1934, p. 168) i Vallès (1931, p. 75).

22. Miracle (1938, p. 216-217) passa per alt que cal la preposició amb els pronoms forts.

23. Ús tingut per castellanisme en la conversa de Fabra del 2 de febrer de 1924.

24. Sorgeix en la conversa del 25 de desembre de 1923; es manté en les reedicions de Fabra (1925*b*).

25. Miracle (1938, p. 102) es desvia de Fabra (1933, p. 36), que dona *tranquilla* o *tranquilla*, perquè la quarta edició del *Diccionari ortogràfic* només admet *tranquilla* (p. 425).

b) Solucions dobles pures inicialment úniques, com les formes *correguem* i *corregueu* i *duus* i *duu* que, a partir de la cinquena edició, coapareixen amb *correm* i *correu* o *dus* i *du*, respectivament (Fabra, 1933, p. 80 i 85).²⁶

c) Solucions dobles pures que havien estat dobles aparents, com, a partir de la cinquena edició, l'alternança d'imperfets en pròtesis condicionals o l'opcionallitat de la preposició d'enllaç *de* entre una preposició tònica locativa i el terme de la preposició (Fabra, 1933, p. 97 i 118).²⁷

d) Opcions preferents ara secundàries o proscrietes, com el gènere femení dels noms abstractes en *or* a partir de la setena edició o la combinació *ço que* a partir de la cinquena edició, respectivament (Fabra, 1933, p. 30 i 63).²⁸

e) Opcions proscrietes que esdevenen secundàries condicionades, com les construccions analítiques de relatiu a partir de la cinquena edició, i opcions secundàries condicionades que deixen de ser secundàries, com el plural dels quantitius *prou*, *massa* i *força* a partir de la setena edició (Fabra, 1933, p. 62 i 65).²⁹

4. CONCLUSIONS

Els manuals analitzats es proposen ensenyar a llegir i escriure o resoldre certs dubtes en l'ús formal, i no tenen lloc per al llenguatge parlat: no estan pensats per a aplicar la normativa o suplir-la, tot i l'ús que, amb aquestes altres finalitats diferents de les originals, se'n fa després de la Guerra Civil, quan Fabra (1933) pràcticament cau en l'oblit.

Per raons d'eficàcia opten per preceptes simples i clars: redueixen al mínim l'opcionallitat, prescindint de les solucions secundàries o condicionades i el seu

26. Tan sols una part dels manuals posteriors a 1930 admeten també *correm* i *correu* (Montsià, 1934, p. 78; Gelabert, 1936, p. 117) o *dus* i *du* (Marvà, 1934, p. 132; Gelabert, 1936, p. 121 —en l'imperatiu—, Miracle, 1938, p. 153), perquè no tots els que consignen aquests verbs n'aporten sempre dades actualitzades.

27. Després de 1930 s'hi admeten tots dos imperfets (Marvà, 1934, p. 87; Montsià, 1934, p. 99) —tret de qui encara prefereix l'indicatiu (Marvà, 1932, p. 65)— i l'ús indistint de la preposició d'enllaç (Montsià, 1934, p. 109; Gelabert, 1936, p. 141) —llevat de Folch (1932, p. 55), que la proscriu per castellanisme, possiblement per la conversa de Fabra del 28 de gener de 1920 (Fabra, 1924, p. 158-160), i Miracle (1938, p. 215), que l'omet potser pel mateix motiu.

28. Entre els manuals posteriors a 1933, tracten dels abstractes en *or* Marvà (1934, p. 146) i Montsià (1934, p. 42): l'un encara els fa femenins en la llengua literària i l'altre de doble gènere sense parlar de la llengua literària. Algun manual precedent, que només els fa femenins (Folch, 1932, p. 39), ho capgirarà (Folch, 1953, p. 40): «[e] català clàssic feia femenins tots els substantius abstractes acabats en *or* [...] Avui, això sonaria com afectat i per tant cal evitar-ho». Pel que fa a *ço que* —absent de la majoria de manuals posteriors a 1930—, si Marvà (1932, p. 134) encara l'admet, Marvà (1934, p. 157, 224) ja en limita l'ús.

29. Com que són solucions dobles condicionades de la llengua parlada o col·loquials, se silencien (Montsià 1934, p. 54 i 67-70; Sabater, 1934, p. 44-46; Gelabert, 1936, p. 70, 80-85) o es proscriuen (Marvà, 1932, p. 142; 1934, p. 173 i 224; Sabater, 1934, p. 34; Miracle, 1938, p. 111 i 197).

marcatge, i reforcen la prescripció esborrant-ne matisos. Això enrigideix el model transmès, sense variació territorial —es privilegia el central barceloní— i de registre, i promou l'aplicació rutinària i sense mirar prim dels preceptes.

Anant més enllà en la prescripció, hi ha manuals que completen buits normatius, puntualment es desvien de la normativa o són més restrictius i proscriuen opcions secundàries normativament vàlides. L'adopció desigual i l'aplicació asistemàtica de criteris fa més heterogeneïtat i contradictòria la prescripció dels manuals. Aquesta heterogeneïtat i la desviació respecte a la normativa creixen amb les innovacions normatives i s'agreugen quan els manuals no s'actualitzen.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALBERT TORRELLAS, A[ibert] ([1934]). *El català sense mestre*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- BALOT, Artur (1934-1936). *Lliçons de català: Les converses del «Miliu» de Ràdio Barcelona*. Barcelona: Llibreria Bonavia.
- BONET, Sebastià (1991). *Els manuals gramaticals i la llengua normativa: Estudis de gramatografia catalana contemporània*. Tesi doctoral. Departament de Llengua Catalana de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona. També disponible en línia a: <<https://www.tdx.cat/handle/10803/668095>> [Consulta: 18 agost 2020].
- CALVERAS, Josep (1933). *Consultes de llenguatge. Quadern 1: fonologia, morfologia*. Barcelona: Biblioteca Balmes.
- CIVERA SORMANÍ, J[oaquim] ([1923]). *Compendi gramatical: Ortografia catalana segons el sistema de l'Institut d'Estudis Catalans*. [Barcelona]: La Novel·la Nova: Imp. Ràfols.
- CROWLEY, W[ashington] Irving (1936). *A Modern Catalan grammar*. Nova York: G. E. Stechert.
- FABRA, Pompeu (1918/1933). *Gramàtica catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [7a ed., 1933, reproduïda a Fabra (2005-2013), vol. 6, p. 137-271. També disponible en línia a: <<http://ocpf.iec.cat/obres/33gramatica18.pdf>> [Consulta: 18 agost 2020]]
- (1918/1935). *Gramàtica catalana: Curs mitjà*. Barcelona: Publicacions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana: Pedagògica. [5a ed., 1935, reproduïda a Fabra (2005-2013), vol. 2, p. 220-317. També disponible en línia a: <<http://ocpf.iec.cat/obres/04gramatica18.pdf>> [Consulta: 18 agost 2020]]
- (1924). *Converses filològiques: Primera sèrie*. Barcelona: Regina. També disponible en línia a: <<https://books.google.cat/books?id=H7NHAQAAMAAJ>> [Consulta: 18 agost 2020].
- (1925a). *Ortografia catalana*. Barcelona: Barcino. [Reproduït a Fabra (2005-2013), vol. 4, p. 711-745. També disponible en línia a: <<http://ocpf.iec.cat/obres/29ortografia25.pdf>> [Consulta: 18 agost 2020]]
- (1925b). *Les principals faltes de gramàtica (manera d'evitar-les)*. Barcelona: Barcino. [Reproduït a Fabra (2005-2013), vol. 4, p. 747-790. També disponible en línia a: <<http://ocpf.iec.cat/obres/30faltes25.pdf>> [Consulta: 18 agost 2020]]
- (1926). *La conjugació dels verbs en català*. Barcelona: Barcino. [Reproduït a Fabra (2005-2013), vol. 4, p. 849-902. També disponible en línia a: <<http://ocpf.iec.cat/obres/31conjugacio26.pdf>> [Consulta: 18 agost 2020]]

- FABRA, Pompeu (1928). *Abrégé de grammaire catalane*. París: Société d'Édition «Les Belles Lettres». [Reproduït a Fabra (2005-2013), vol. 4, p. 333-429. També disponible en línia a: <<https://books.google.cat/books?id=EnMWAAAAMAAJ>> [Consulta: 18 agost 2020]]
- (1929). *Compendio de gramàtica catalana*. Barcelona: Libreria Catalonia. [Reproduït a Fabra (2005-2013), vol. 2, p. 435-516. També disponible en línia a: <<http://ocpf.iec.cat/obres/06compendio29.pdf>> [Consulta: 18 agost 2020]]
- (1932a). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia. [Reproduït a Fabra (2005-2013), vol. 5, p. 147-1959. També disponible en línia a: <<https://books.google.cat/books?id=dMIKAQAAMAAJ>> [Consulta: 9 setembre 2020]]
- (1932b). *El català literari*. Barcelona: Barcino.
- (1968). *Un cursillo de fonètica catalana: Apuntes tomados por Adolfo Florensa*. Barcelona: Colegio Oficial de Arquitectos de Cataluña y Baleares. [Reproduït a Fabra (2005-2013), vol. 2, p. 773-812. També disponible en línia a: <<http://ocpf.iec.cat/obres/09curset33.pdf>> [Consulta: 18 agost 2020]]
- (1971). *Apunts taquigràfics del curs superior de català (1934-1935)*. Transcripció de Joan Miravittles i Serradell. Andorra la Vella: Erosa. [Reproduït a Fabra (2005-2013), vol. 2, p. 813-971. També disponible en línia a: <<http://ocpf.iec.cat/obres/10curs34.pdf>> [Consulta: 18 agost 2020]]
- (1988). *Recull de les lliçons del curs de català superior 1933-1934*. Transcripció de Pere Galtés i Torres. Barcelona: [s. n.]. [Reproduït parcialment a Fabra (2005-2013), vol. 2, p. 1071-1098. També disponible en línia a: <<http://ocpf.iec.cat/obres/12curs33.pdf>> [Consulta: 18 agost 2020]]
- (2005-2013). *Obres completes*. Direcció a cura de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona: Raval-Proa; Edicions 62; València: Edicions 3 i 4; Palma: Moll. Disponible parcialment en línia a: <<http://ocpf.iec.cat/ocpf.cgi>> [Consulta: 18 agost 2020].
- FABRA, Pompeu (dir.) (1917). *Diccionari ortogràfic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. També disponible en línia a: <<https://books.google.cat/books?id=KNTDr4U6dooC>> [Consulta: 18 agost 2020]. [2a ed., 1923, reproduïda a Fabra (2005-2013), vol. 4, p. 233-678. També disponible en línia a: <<https://books.google.cat/books?id=ask3AAAAYAAJ>> [Consulta: 18 agost 2020]. 4a ed., 1937. També disponible en línia a: <<https://books.google.es/books?id=KNTDr4U6dooC>> [Consulta: 18 agost 2020]]
- FOLCH I CAPDEVILA, R[afael] (1931/1932). *34 regles per a escriure correctament la llengua catalana*. 4a ed. definitiva. Barcelona: Llibreria Bonavia. [1a ed., 1931; nova ed., Barcelona: [s. n.], [1953]]
- GALÍ, Alexandre (1931/1934). *Lliçons de llenguatge: Primer grau*. 3a ed. Barcelona: Publicacions de l'A.P. de l'E.C. Pedagògica.
- GELABERT I CROSA, Joan (1931). *Gramàtica catalana (primer grau)*. Girona: Dalmau Carles, Pla.
- (1934/1936). *Gramàtica catalana (grau mitjà)*. 3a ed. Girona: Dalmau Carles, Pla.
- GIANNINI, Alfredo (1921). *Elementi di grammatica catalana*. Nàpols: Federico & G. Ardia. També disponible en línia a: <http://www.contrastiva.it/biblioteca/documenti/Giannini_1921.pdf> [Consulta: 18 agost 2020].
- HUBER, Joseph (1929). *Katalanische Grammatik*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- JORDANA, Cèsar-August (1933). *El català i el castellà comparats*. Barcelona: Barcino.

- MARVÀ, Jeroni [i. e. Artur MARTORELL i Emili VALLÈS] (1927-1930). *Exercicis de gramàtica catalana*. Revisió per Pompeu Fabra. Barcelona: Barcino.
- (1932). *Curs pràctic de gramàtica catalana: Regles gramaticals i exercicis*. Barcelona: Barcino.
- (1933). *Curs pràctic de gramàtica catalana: Grau elemental: Regles gramaticals i exercicis*. Barcelona: Barcino.
- (1934). *Curs pràctic de gramàtica catalana: Grau superior*. 2a ed. ampliada. Barcelona: Barcino.
- MIRACLE, Josep ([1938]). *Gramàtica catalana: Manual pràctic*. Revisió per Pompeu Fabra. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- MONTSIÀ, Bernat [i. e. Cèsar August JORDANA] (1934). *El català en vint lliçons: Regles de gramàtica, exercicis i clau*. Barcelona: Barcino.
- PASTRE, Louis (1925). *Éléments de grammaire catalane*. Perpinyà: Imprimerie Catalane. També disponible en línia a: <<https://archive.org/stream/Pastre1925>> [Consulta: 18 agost 2020].
- PÉREZ SALDANYA, Manuel; RIGAU, Gemma; SOLÀ, Joan (2009). *La gramàtica de Pompeu Fabra de 1918/1933*. A: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Direcció a cura de Jordi Mir i Joan Solà. Vol. 6.: *Gramàtiques de 1918/1933, 1946, 1956*. Barcelona: Raval-Proa: Edicions 62; València: Edicions 3 i 4; Palma: Moll, p. 13-133.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni (1916). *Gramàtica elemental de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Espanyola. També disponible en línia a: <https://books.google.cat/books?id=OAU_AQAAMAAJ> [Consulta: 18 agost 2020].
- SABATER I MUR, A[ntoni] ([1934]). *Elements de gramàtica catalana en català i castellà*. Barcelona: Llibreria Montserrat.
- VALLÈS, Emili (1931). *Lliçons de gramàtica catalana*. 2a ed. curos. esmenada. Barcelona: Llibreria Sintès. [1a ed., Barcelona: Baixarías: Llibreria Sintès, 1915]
- VIRGILI I PINYOL, Antoni (1936). *Estimem la nostra llengua*. Vol. I: *Ortografia: Lliçons d'escriptura catalana donades a Ràdio Lleida*. Lleida: Tipografia dels Establiments d'Assistència Social.